

Toponímia recreativa. Una visió diferent dels noms de lloc de Catalunya

Assumpta Leonart i Orri

Geògrafa, Responsable de Formació

Institut Cartogràfic de Catalunya

assumpta.leonart@icc.cat

Resum

L'ús generalitzat i quotidià dels topònims fa que puguin despertar curiositat i interès en sectors no necessàriament especialitzats. L'aproximació recreativa als noms de lloc pretén atraure l'atenció sobre aspectes més aviat informals, però que poden contribuir a acostar i divulgar la toponímia per a un públic més ampli i, a través d'ella, fomentar l'interès pel coneixement de l'entorn. Amb aquest objectiu, es proposen alguns dels aspectes dels noms geogràfics que es poden considerar "recreatius" i s'il·lustren amb exemples del món i, sobretot, de Catalunya: característiques dels topònims que poden resultar singulars o suggeridores, en relació a l'estructura, a la forma i al contingut; altres àmbits en què es poden trobar noms de lloc: noms de persona, noms comuns que designen objectes, menjars, etc., frases fetes i refranys geolocalitzats, i algunes dades numèriques i estadístiques curioses: els topònims més freqüents, els més llargs i els més curts.

Paraules clau: toponímia recreativa, noms de lloc, noms geogràfics, mal-noms, Catalunya.

Resumen

Toponimia recreativa. Una visión diferente de los nombres de lugar de Cataluña

El uso generalizado y cotidiano de los topónimos provoca curiosidad e interés en sectores no necesariamente especializados. La aproximación recreativa a los nombres de lugar pretende atraer la atención sobre aspectos más bien informales, pero que pueden contribuir a acercar y divulgar la toponimia a un público más amplio y, a través de ella, fomentar el interés por el conocimiento del entorno. Con este objetivo, se proponen algunos de los aspectos de los nombres geográficos que se pueden considerar “recreativos” y se ilustran con ejemplos del mundo y, sobretudo, de Cataluña: características de los topónimos que pueden resultar singulares o sugerentes, en relación a la estructura, a la forma y al contenido; otros ámbitos en los que se pueden hallar nombres de lugar: nombres de persona, nombres comunes que designan objetos, comidas, etc., frases hechas y refranes geolocalizados, y algunos datos numéricos y estadísticos curiosos: los topónimos más frecuentes, los más largos y los más cortos.

Palabras clave: toponimia recreativa, nombres de lugar, nombres geográficos, Cataluña.

Abstract

Recreational toponymy. An alternative overview about the names of places in Catalonia

The generalized and daily use of the toponyms makes that they can awaken curiosity and interest in sectors not necessarily specialized. The recreational approach to the names of place intends to attract the attention about rather informal items, but that they can contribute to bringing over and spread the toponymy for a more extense public and foster the interest in the knowledge of the environment. With this goal, some of the questions of the geographical names that can be considered “recreational” are proposed and they learn with examples of the world and, especially, of Catalonia. The characteristics of the toponyms can be singular or suggestive, in relationship with the structure, the form and the contents. The names of place could be names of people, common nouns that designate objects, foods, etc, made sentences and geolocated sayings, and finally, some curious numerical and statistical datum: the most frequent toponyms, the longest and the shortest.

Key words: recreational toponymy, names of place, geographical names, Catalonia.

1. Per què la toponímia recreativa?

Els noms de lloc d'un espai geogràfic poden ser estudiats des de perspectives molt diferents: etimologia, substrats lingüístics, categories geogràfiques, distribució territorial, variants dialectals, tipus de topònims segons l'origen (antropònims, hagiotopònims, etc.), estructures gramaticals, la toponímia com a font d'informació geogràfica i històrica (paisatge natural, poblament, oficis i activitats econòmiques, pertinença i frontera, xarxa de comunicacions, equipaments, persones, fets històrics, fets culturals, creences), toponímia major i toponímia menor, oficialització dels noms de lloc, nous topònims (neotoponímia), jocs lingüístics en els noms de lloc, criteris d'escriptura, toponímia i cartografia, toponímia i senyalització viària, etc. Des de punts de vista erudits i pluridisciplinars fins a aspectes més informals i, àdhuc, lúdics.

Abans de ser un element cartogràfic o un rètol de senyalització, els topònims són un element de la comunicació imprescindible per a l'orientació i per a la indicació de localitzacions. Són utilitzats de manera quotidiana, independentment de nivells socials, econòmics o acadèmics: on vivim, per on ens movem, on viatgem, el que mengem, la roba que portem, les notícies d'actualitat, el llibre que estem llegint, la pel·lícula que estem veient. De forma habitualment inconscient per a la majoria de les situacions en què s'utilitzen, donen informació sobre l'entorn, sobre els llocs i sobre els esdeveniments pretèrits. I, d'altra banda, formen part del patrimoni cultural, són un element sensible d'identificació i d'afirmació col·lectiva, tenen una transcendència per a les persones individuals i com a grup.

Aquest ús generalitzat fa que puguin despertar curiositat i interès en sectors no necessàriament erudits ni especialitzats en toponímia. L'objectiu d'aquest article és atraure l'atenció sobre aspectes potser més informals (i, alguns, propers a l'anècdota), però que poden contribuir a acostar i divulgar la toponímia per a un públic al més ampli possible i, en conseqüència, a desvetllar l'interès pel coneixement de l'entorn a través de la toponímia.

Amb aquesta finalitat, es tractaran alguns dels aspectes que es poden considerar recreatius de la toponímia i s'il·lustraran amb exemples del món i de Catalunya.¹

Antecedents

L'expressió "toponímia recreativa" es referiria, literalment, a aquella toponímia que ens entreté, que ens distreu. S'hi poden emmarcar des d'aspectes que

1. Només es detallaran alguns dels aspectes "recreatius" de la toponímia. D'altres, tan sols se citaran. D'altra banda, no és l'objectiu d'aquest escrit ni fer llistats exhaustius (per a cada tema es posaran només alguns exemples), ni anàlisis etimològiques profundes.

moltes vegades semblen, més aviat, de toponímia “creativa”, com noms de lloc curiosos o divertits, semblances de lèxic, la ironia de les traduccions literals² o fins a aspectes que exigeixen un major deteniment i una aproximació més analítica: elements positius i elements negatius a la toponímia, noms coincidents per a diferents llocs, noms diferents per a un mateix lloc, renoms i eslògans, la toponímia fantasiosa, la toponímia a la literatura, a les cançons, a les pel·lícules, als mitjans de comunicació, etc.

Els noms de lloc, per la seva capacitat d'evocació, resulten d'interès per a moltes persones: fòrums i pàgines web dediquen espai a la toponímia, a discussions, a preguntes i respostes sobre significats i orígens, sobre curiositats. Sovint, sense cap intenció ni d'anàlisi ni de recerca etimològica; només buscant allò que pot resultar divertit i peculiar o aquell topònim que sembla voler dir altres coses (insults, escatologia, coincidències entre diferents llengües, etc.).

Buscant el text “funny places names”, o textos semblants o en altres idiomes, al cercador de Google, es troben milers d'entrades.³

Però, de fet, la qüestió de trobar més o menys divertits o peculiars determinats noms de lloc depèn dels coneixements que es tinguin de l'idioma i del context geogràfic i històric que va veure néixer els topònims, dels coneixements lingüístics (llengua actual i dialectalismes), dels coneixements del territori, de la capacitat de comprensió lectora o de la lleugeresa amb què s'interpreten els noms de lloc.⁴

El projecte més seriós sobre el tema és, probablement, el que desenvolupa Henri Dorion, al Quebec, en relació amb els sobrenoms dels llocs i amb la toponímia recreativa. Dorion, que ha treballat més de cinquanta anys en toponímia des d'un nivell regional fins a l'internacional (dins del grup d'experts en noms geogràfics de les Nacions Unides), té com a projecte el recull d'exemples divertits, sorprenents, “lleugers” (com els anomena ell mateix), amb l'objectiu de desvetllar l'interès pels noms de lloc, per part d'un públic més ampli que no pas el dels especialistes en la matèria.

2. La toponímia de Catalunya des d'un punt de vista recreatiu

En aquesta mirada recreativa a la toponímia de Catalunya es tractaran, en primer lloc, aspectes propis i intrínsecs dels noms de lloc que poden

2. Per exemple, casos com “La Colina del Hombre” per “el Turó de l'Home”, que es poden trobar fins i tot en documents oficials.

3. Algunes, amb referències a representacions cartogràfiques com, per exemple, un mapa del Regne Unit: “Hysterical Mappe of Britain: Latitude with Attitude” (Birdlip Maps, 2001) o els tres fulls editats per Pressesau, entre 2005 i 2007, amb el nom “Lustige Ortsnamen Deutschland”.

4. Per exemple, Vier Häuser és un topònim que pot semblar ben poc peculiar i, en canvi, trobar d'allò més curiós el nom de Setcases, i la diferència no és pel nombre de cases (“Vier Häuser” significa en alemany, literalment, “quatre cases”) sinó perquè en el primer cas, si no se sap alemany, el topònim no diu res. Cabrera o Cabrils poden semblar noms graciosos i, en canvi, Capri sembla més sofisticat; etimològicament, a tot arreu s'està parlant de cabres.

resultar singulars, curiosos o suggeridors, en relació amb l'estructura del topònim, la seva forma i el seu contingut. Aquesta tasca es podria fer bé fixant-nos només en l'aparença sense plantejar-nos cap anàlisi (tal com s'observa en fòrums i blocs diversos), bé aprofundint en les fonts documentals que podrien explicar l'origen i el significat d'aquells topònims (tal com es faria en una investigació etimològica). En aquest article no es pretén ni una perspectiva que frivolitzi la toponímia, sense anar més enllà de l'aparença, ni un punt de vista massa erudit que arribi al fons de cada topònim, però que resulti inabastable per a les persones sense una formació toponímica especialitzada.⁵

A continuació, es tractaran alguns espais que contenen o es basen en noms de lloc i que no són ni mapes ni rètols de senyalització viària.

Finalment, s'oferiran algunes dades numèriques i estadístiques curioses, sobre la freqüència i la llargada dels noms de lloc.

2.1 Estructures peculiars

Els noms de lloc es poden analitzar de manera semblant a com s'analitzaria una frase, un text. En tots els idiomes, i en català també, l'estructura dels topònims és diversa i complexa⁶. Molts topònims segueixen estructures senzilles: (article) + nom (Pratdip, la Riba) o (article) + nom + nom (la Serra Burgès); (article) + nom + adjectiu + (adjectiu) (Aramunt Vell, la Vila Xica) o (article) + adjectiu + nom (el Nou Vendrell); (article) + especificatiu + nom (els Quatre Camins); (article) + nom + SP (la Serra d'Almos) o (article) + nom + SP + SP (Camí de Mas d'Alzines per l'Ombria); (article) + nom + adjectiu + SP (la Serra Rasa de Badia); (article) + especificatiu + nom + SP (els Tres Termes de Boquià).

Però, d'altres, segueixen estructures més peculiars. Per exemple:

- a) Topònims que estan constituïts només per un sintagma preposicional: Damunt dels Horts, Damunt la Font, Damunt Roca, Davall Bassa, Davall Sant Joan, Entre Coma i Pla, Entre Ter i Rec, Sobre Solerbrocó, Sota l'Església, Sota Montsià. I, encara menys freqüents, els començats per la preposició "de"; per exemple: De Baixada, De Fora la Meda, De Giles, De Terra la Meda, De-part-l'horta.

5. Alguns dels exemples que se citen, doncs, poden no respondre a l'etimologia real, però es constataran només en tant que possibles objectes recreatius de la toponímia. El gran nombre de noms de lloc que formen la toponímia menor de Catalunya i la poca documentació existent en general per aquest tipus de topònim, fa que calgui una anàlisi etimològica profunda i detallada que, manta vegades, no podria arribar a una interpretació definitiva.

6. L'estructura dels topònims, la discussió de què és un nom propi i què no ho és, o on acaba l'apel·latiu i on comenta el topònim, són temes que han estat objecte d'estudis específics.

b) Topònims formats per grups verbals (verb+complement) escrits, normalment, aglutinats. És un tipus d'estructura que es dona de manera relativament més freqüent a la toponímia de Catalunya.⁷

Molt sovint, aquests grups tenen una part del seu component que sembla referir-se a algun nom d'animal: Gratallops, Tornabous, Serra de Cantacorbs, Clot de Mata-rucs, Barranc de Desferracavalls, Font de Matapollastres, Cantallops, Cantamoixons, Cantaperdius, Matabous, Pixavaques, Bosc de Caga-rates. O amb component temporal: Can Mai-hi-són, Can Maimés, Can Quinhorés.

També són interessants els grups verbals que es refereixen a aspectes religiosos, sovint amb connotacions iròniques o pejoratives: Can Beneir-pa, Can Crema-sants, Plans de Dir Missa, Tormo de l'Espantafrares, Font de Mata-rectors, Font de Matavicaris, Afartafreres, Matamonges.

Molts grups verbals expressen una acció amb subjecte personal o amb subjecte no especificat: Miralcamp, Beuloví, Mas d'Espolsaigualeres, Mas de l'Espantaguerres, Mas de Saltamàrgens, Mas de Picafocs, Caseta de Tancaportes, Caseta de Pica-rocs, Font de Matagavatx, Miramar, Miravall, Escaldabecs, Camp d'en Gira-rocs, Lligallo de Cantavella.⁸

Alguns topònims que segueixen aquest tipus d'estructura contenen referències escatològiques: Caseta del Cagamantes, Magatzem de Caganpena, la Sabatera del Cagaherbes.

Finalment, com a estructura peculiar, hi ha topònims que són veritables descripcions d'accions: Ca la Mare-no-ho-vol, Can Jo-et-fot-de-Déu, Sant Francesc-s'hi-moria, Coll d'Hi-era-de-massa, Racó de la Font-que-no-cou, Puig d'Esperant-ses-vinyes, la Canal-que-no-té-cap, Font de Beuitanca, Barranc de Mare-caseu-me, s'Esquerda On-envestí-el-vapor, Cala d'Allà-on-raja-l'aigua, Allà-on-se-banyen-ses-dones.

2.2 Formes especials

En aquest apartat, es tractaran topònims que resulten especials pel que fa a la seva forma. En primer lloc, s'observaran noms de lloc que presenten algun tipus de simplificació. A continuació, es comentaran alguns aspectes gairebé lúdics de noms de lloc que, per la seva sonoritat o per la seva forma molt peculiar, criden l'atenció.

7. Cal tenir en compte, per a aquests exemples i per a tots els següents, que els noms de lloc poden ser i, de fet, moltes vegades són, el reflex d'evolucions fonètiques, i pot haver quedat amagat el sentit originari. Per exemple, Gratallops, al Priorat, podria tenir l'origen en la forma "glata" –de glatir, udolar– i "llops"; Cantallops podria estar relacionat, com d'altres començats per "canta", amb una arrel cèltica que significaria "pedra". També, que compostos d'aquest tipus es poden estar referint, per ex., a noms de bolets (escaldabecs, esclata-sangs, mataparents), de plantes (matagalls, matapoll, pixallits) o d'animals (matabous és un insecte, picapolles és un ocell).

8. També en aquest cas, com a la nota anterior, "canta" es podria referir a roca (cantavella = roca vella).

2.2.1 *Topònims que s'escurcen*

L'ús habitual d'aquest tipus de nom propi (els topònims) fa que, en l'aspecte formal, sofreixin modificacions i simplificacions, de manera paral·lela al llenguatge parlat i a les varietats dialectals en general. Parlant, es tendeix a la simplificació del lèxic i de les estructures.⁹ Igualment, es tendeix a estalviar lletres, síl·labes i paraules, a ajuntar el que resulta massa llarg de pronunciar; perquè, en qualsevol cas, l'aspecte comunicatiu de la toponímia queda garantit pel context. Es tracta de contraccions, el·lipsis, aglutinacions, intercanvis de lletres o de síl·labes (metàtesi), bé per desgast fonètic (per l'ús), bé per trets dialectals. Saber d'aquests mecanismes de simplificació pot ajudar a observar alguns noms de lloc de manera menys opaca.

S'observen contraccions o "estalvis de lletres" o síl·labes (per evolució lingüística, per deformacions i desgast fonètics o per usos dialectals) en topònims com: Cadalt (casa de dalt), Cadamont (casa d'amunt), Cadamuntic (diminutiu de casa d'amunt), Cadavall, Madavall (casa d'avall, mas d'avall), Canova¹⁰ (casa nova), Canovica (diminutiu de casa nova), Manou (mas nou), Bonegre (bosc negre), Perramon (Pere Ramon), Pigròs (puig gros), Piguillem (puig Guillem), Pijoan (puig Joan), Rialb (riu alb, riu blanc), Ricorb (riu corb), Rigròs (riu gros).

En d'altres casos, s'observa l'absència d'algun element morfològic (normalment la preposició) que s'utilitzaria habitualment en la llengua oral estàndard: Erill la Vall, Sant Quirze Safaja,¹¹ Sant Joan les Fonts, Borda el Perles,¹² Ço el Francisco, Molí el Cila, Comaloorno, Cap la Creu, Solana el Jaio, Prat la Vall, Baixada el Mau, Pi el Viudo.¹³

Topònims descoordinats?

Per causa de l'evolució fonètica, d'aquestes simplificacions i de formes dialectals, hi ha topònims que, al menys aparentment, semblen no concordar en nombre o en gènere.

Pel que fa a la concordança en nombre, hi ha exemples com el Carrer del Pèlics, o força noms de casa d'Osona, la Garrotxa i, especialment, de la Selva: el Bacs, el Baucells, el Blancs, el Campells, el Casals, el Cellers, el Clopers, el

9. La gent de Sant Pere de Torelló es refereixen a "Sant Pere"; no els cal dir "Sant Pere de Torelló"; la gent de l'Ametlla del Vallès parlen de "l'Ametlla"; no els cal especificar "del Vallès".

10. Canoves? Canovelles?

11. En els casos en què es troba l'article salat fossilitzat i amb una estructura de nom+complement del nom, s'acostuma també a el·ludir la preposició "de".

12. Aquest tipus d'estructura, sense preposició i en què, sovint, la segona part del topònim es refereix a un renom de persona, és viva i freqüent a les terres de l'Ebre i de Ponent, i es pot trobar fossilitzada en altres zones.

13. L'el·lisió de la preposició "de", que s'esdevé en la parla oral, es conserva en la toponímia des de fa segles. En documents escrits, es pot observar una certa resistència a ometre-la.

Clots, el Cortals, el Crous, el Dacs, el Falgars, el Ferrers, el Folcs, el Gelats, el Graners, el Guacs, el Roters, el Terrers. En molts d'aquests casos es deu tractar d'una el·lipsi del mot "mas" ("el Bertrams" per "el mas d'en Bertrams", per exemple). O, també: el Canaletes,¹⁴ es Cabramortes, Gotsfred, els Malpassos, Santjustos, Sant-romassos.

Pel que fa a la concordança en gènere, pot sorprendre trobar topònims com: la Call, la Casot, la Cau, la Grau.¹⁵

O, com a variant dialectal, el cas de l'article determinat masculí plural que, a Andorra i al Pallars, pot ser "les": les Artics, les Camps, les Castellons, les Clots, les Costerots, les Feners, les Muros, les Obacs, les Terrers Rois, les Tosals, les Vedats.¹⁶

2.2.2 Topònims que sonen

Topònims repetitius, onomatopeies

Tal com passa en el lèxic comú, també hi ha topònims que es formen a partir de la repetició d'una unitat; es parla de paraules reduplicatives i, també, de paraules-eco.¹⁷ Són topònims que contenen sons que són o que semblen onomatopeics. La freqüència i la distribució no és regular dins del mapa del món: són relativament poc freqüents en les llengües romàniques i força més freqüents en idiomes com el hawaïà i, en general, a tot Oceania i significa coses diferents segons els casos.¹⁸ En la toponímia mundial trobem, per exemple: a Alemanya: Baden-Baden; a Austràlia: Goonoo Goonoo, Grong Grong, Kurri Kurri, Mata Mata, Mitta Mitta, Wagga-Wagga, Wallan Wallan, Woy Woy; a Canadà: Bella Bella; als EUA: Sing Sing, Walla Walla; a Fiji: Lomaloma, Savusavu, Somosomo; a les Illes Cook: Pukapuka; a les illes Hawai: Auau, Koko, Likelike, Nounou, Oloolo; a les Illes Salomó: Kirakira, Puepue; a l'Índia: Budge Budge, Dum Dum; a Indonèsia: Pare-Pare, Ulu-Ulu; a Nova Zelanda:

14. "el Canaletes" és l'única forma viva i d'ús general per referir-se al riu de Canaletes o de les Canaletes.

15. Antigament i dialectalment, la paraula "grau" era del gènere femení.

16. Un cas diferent és el del poble de la Baells. El topònim prové de "*lapides bellos*", pedres belles; però la síl·laba inicial "la" acaba utilitzant-se com si fos un article i aparentant una manca de concordança que no és certa, perquè en realitat no es tractaria d'una estructura article (la) + substantiu (baells), sinó substantiu (*lapides*) + adjectiu (*bellos*).

17. Les paraules "reduplicatives" existeixen en el lèxic quotidià de molts idiomes, especialment per a referir-se a sons onomatopeics (bugui-bugui, tam-tam, tutú, txa-txa-txa) o a paraules infantils (bebè, mama, papa, non-non).

18. Depèn dels països i dels idiomes. En alguns casos, la repetició es refereix al nom de la ciutat dins de la regió: Baden-Baden (Baden in Baden). En molts d'altres indica plural, èmfasi, repetició: Goonoo Goonoo ("molta aigua"), Mitta Mitta (aigües petites), Wagga-Wagga ("molts corbs"), Walla Walla ("moltes aigües, molta pluja"). Algunes paraules repetitives tenen un sentit propi com a conjunt, independent del significat de la unitat: Bora Bora (en tahitià era Pora Pora i vol dir "primer en néixer"), Puka Puka (d'hora al matí); Sing Sing (presó al nord de Nova York; el nom ve d'Ossining, nom original del poble on es troba).

Aka Aka, Harihari, Katikati, Kerikeri, Matamata, Meremere, Naenae; a Papua Nova Guinea: Fofu Fofu, Raba Raba; a la Polinèsia Francesa: Bora Bora, Nen-gonengo, Paopao, Puka Puka, Rekareka; a la República Democràtica del Congo: Bubububu; a Samoa: Puapua; a la Samoa Americana: Pago Pago; a Tanzània: Ngoro Ngoro.

A Catalunya, trobem alguns topònims en què es repeteix formalment l'esquema, però amb un aire que ens resulta força menys exòtic: Can Pere-pere, Roca de Trin-trin, Cova dels Hula-hula, Llau del Bull-i-bull, Font de la Gotgot, Tub de Xau-xau, lo Pomó-pomó, Pomons Pomons, Devesa de Bum-bum, la Patrup-patrup, el Guru-guru. La majoria de les vegades es tracta de noms de lloc que contenen onomatopeies o ho aparenten.¹⁹

Un tipus de paraula-eco, denominada paraula-semi-eco, és la que no repeteix la unitat de manera idèntica sinó amb petites modificacions. Tampoc no falten noms de lloc amb aquesta característica, bé perquè el lèxic ho implica, com seria el cas de les onomatopeies: Zigzag (a Oregon), Ding Dong (a Texas; coneguda com "la ciutat campana"), bé per una aparença formal: Changchung, Chunchon, illes Riu-kiu.

A Catalunya trobem: Cal Xica-xaco, Mas de Pim-pom, Granja de Xino-xano (de l'italià *piano-piano* > *ciano-ciano* (genovès) > xino-xano), el Xip-xap (un far del delta de l'Ebre, onomatopeia del xipolleig), SES Xavó-Xaví (escola de Can Tunis que ja no existeix; *xavó* i *xaví* són adaptacions al català de les paraules gitanes per referir-se a nen i nena), Turó de la Catric-catrac (cops secs), el Cucurucú Petit (cant del gall), Font del Xim-xam (ni bé ni malament), lo Ringo-rango, Pongolongo, Obaga del Tic-tac (rellotge), es Cucurucuc (cant del gall). Sovint, doncs, també es refereixen a onomatopeies.

Palíndroms toponímics

Simplement com a exercici d'entreteniment, com a joc de paraules, en l'estructura dels topònims també es poden trobar alguns jocs lingüístics com els palíndroms. Els palíndroms són paraules o frases que es llegeixen igual d'esquerra a dreta que de dreta a esquerra. En l'estudi de la toponímia no tenen més transcendència; són només un argument més, una excusa entorn dels noms de lloc.

En l'àmbit internacional, per exemple: Akasaka (Japó), Glenelg (Adelaida, Austràlia), Isakasi (Albània), Neuquen (Argentina), Ulu-Ulu (Indonèsia), Kangnak (Corea del Nord) o, més llargs, Caraparac (Perú) i Daba Qabad (Somàlia).

A Catalunya, es troben exemples com: Coc (paratge), Cuc (veïnat), Oró (paratge), Pui (paratge) i Sas (veïnat), amb tres lletres; la Ral (poble), Remer (paratge), Sagàs (nucli) i Sebes (paratge), amb cinc lletres; l'Óssol (casa), Ros-

19. Per ex., xau-xau significa "ni bé ni malament"; bum-bum és l'onomatopeia d'una explosió.

sor (paratge) i Serres (paratge), amb sis lletres; Cal Llac (casa), Pla d'Alp (plana) i Carerac (casa), amb set lletres.²⁰

2.3 Continguts suggeridors

L'estudi de l'origen dels noms de lloc se centra, sovint, en la toponímia que anomenem major. Però, si ja és difícil establir-ne l'etimologia i moltes vegades, tot i l'existència de documentació antiga, s'arriba a la conclusió que la seva etimologia és incerta, a la toponímia menor la cautela i la prudència a l'hora d'establir l'origen dels noms de lloc han de ser encara més grans: la majoria de vegades no hi ha documentació, sovint hi ha deformacions fonètiques que progressivament han anat fent menys transparent l'etimologia del topònim o expressament l'han canviat per una altra que sonés millor i, finalment, moltes llegendes populars emmascaren l'origen real.

Segons la facilitat amb què es pot interpretar amb seguretat el significat d'un topònim, es parla de topònims *transparents* i de topònims no transparents o *opacs*.

Els topònims *transparents* signifiquen el que expressen; el seu sentit és clar i automàticament intel·ligible. Hi ha documentació que ho pot corroborar. Però no es pot fer una interpretació directa, basada en el lèxic i en el seu significat actuals; cal contextualitzar el topònim en el seu espai geogràfic i històric, cal conèixer referències pretèrites i, de vegades, altres llengües i formes dialectals.²¹

Per als topònims *opacs*, només es disposa del significat, i no del significat.

Com a visió curiosa sobre el significat dels noms de lloc, tot i que potser criticable metodològicament i per certes lleugereses lingüístiques, és el que fan Stephan Hormes i Silke Peust a l'*Atlas of True Names*. Per als topònims d'aquesta publicació, es tradueix a l'anglès l'etimologia literal (fins i tot quan provenen de noms de persona). Una manera senzilla d'explicar el significat dels noms de lloc, de fer-los transparents.²²

D'altra banda, hi ha una altra visió de l'origen i l'explicació dels topònims, a mig camí entre l'etnografia i la toponímia, que es basa en *llegendes*, etimologies

20. Formant part de noms de lloc, lògicament, són més freqüents en paraules molt curtes. Alguns exemples: Ala (Mas de l'Ala), Cec (Cobert del Cec), Nan (Cal Nan), Oló (Santa Maria d'Oló), Oro (Granja de l'Oro), Pep (Cal Pep), Sis (lo Sis) i Tit (Can Tit), amb tres lletres. I més infreqüents com més lletres té la paraula: Anna (Santa Anna) i Ossó (Ossó de Sió), amb quatre lletres; Cucuc (Bosc de Cucuc), Nonon (Bosc de Nonon), Pegep (la Serra del Pegep), Salàs (Salàs de Pallars), Serés (Cobert del Serés), Teret (el Mas de Teret), Tirit (Rasa de Tirit), Titit (Font del Titit) i Turut (el Turut), amb cinc lletres; Barrab (Cal Barrab), Reller (lo Reller) i Selles (les Selles), amb sis lletres; Tururut (Cal Tururut), amb set lletres, i Cucurucuc (es Cucurucuc), amb nou lletres.

21. Per exemple, tot i que aparentment sembli tractar-se d'un cas de topònim transparent, si hom pensa que Guardiola (de Berguedà i altres) es refereix a l'estalvi pecuniari, comet un error; en aquest cas, "guardiola" és un diminutiu de "guàrdia", en el sentit de lloc de guàrdia (i tots dos deriven de "guardar").

22. Així, per exemple, Panamá és "Place of Many Fish", Sierra Madre és "Mother Range", Yucatán és "I don't understand you", Dublín és "Blackpool" i Glasgow és "Green Hollow".

populars sovint fantasioses, però que formen part de la cultura general del lloc i s'acaben difonent i, fins i tot, perpetuant en, per exemple, els escuts dels pobles: la maça a l'escut de Massalcoreig i al de Maçanet de Cabrenys; la ceba de l'escut de Sabadell; el pi d'or a Orpí; la foguera a Vallfogona de Riucorb; la magrana a l'escut de la Granada; els dos barbs a Barberà de la Conca; les banyes a Banyeres del Penedès; el capó a Cabó; les llísseres a Lliçà de Vall; el ca i l'ala a Calella; les llances a Llança. I tants casos de noms de municipi que contenen la partícula “cor” que s'ha transformat en un cor al seu escut sense correspondre's amb l'origen etimològic del nom: Corçà, Corbins, Cornudella de Montsant. O una mà en escuts de pobles que contenen la partícula “ma” en el seu nom: Masquefa, Martorell, Madremanya, Marçà, Almatret.

Finalment, cal tenir en compte que, en ocasions, es poden trobar *etimologies falses* i grolleres de noms de lloc. Es tracta d'“invents”, “teories” etimològiques que s'ho fan venir bé, ho fan “quadrar” segons els objectius.²³

L'estudi i la interpretació correctes del significat i l'origen dels topònims requereix coneixements geogràfics, històrics, documentals, lingüístics i sobre el terreny²⁴. En qualsevol cas, a banda de tenir en compte les evolucions fonètiques que els noms de lloc experimenten com qualsevol altre element lingüístic, per tal de no fer una interpretació lleugera en casos que poden semblar-nos transparents, caldria tenir present, també, que:

- a) Hi ha topònims que són el resultat de deformacions eufèmiques per tal de tornar en positives possibles connotacions negatives: Malvitge transformat a Bellvitge, el Merder a el Mèder, *Castell Vedre* a Castell-llebre, Sant Martí de Puigmal a Sant Mant Martí de Puigbò, Carall Armat a Cavall Bernat, *Rivo Merdero* a Riuprimer.
- b) Hi ha topònims que són el resultat d'adaptacions fonètiques populars que tenen per objectiu transformar un topònim opac en un topònim entenedor, expressiu (encara que sigui perdent tot vincle amb l'etimologia real): *Fontem Captum* (“font de capta”) esdevé Font del Gat; Peraguda (“pedra punxeguda”), a Vilallonga de Ter, esdevé les Aparegudes; Rocallada (“roca ampla”), a la Garrotxa, esdevé Roca Lladre o Roca Lladra; Tros dels Ensulsiats (“esllavissats”), a Tremp, esdevé Tros dels Associats; *Castell d'Adalsind* (Adalsind: antropònim; *castro Adalasindo* > *de Leseny* > *de Lereny* > *d'Alarèn* > *d'Alaren*), al Berguedà, esdevé Castell de l'Areny; Puig Agut, a Almofter, esdevé Punxegut; les Argeleres (a Vilallonga de Ter) esdevé les Geleres; el Gorguet esdevé el Groguet.

23. Per exemple, en una pàgina web d'un hotel de l'Empordà, se cita un celler vinícola i s'inclou el fragment següent: “Es troba situat en l'anomenat camí Vilartolí, topònim que inclou les paraules “vi”, “horta” i “oli”, el que és indicatiu de la importància de la viticultura a la regió”. En realitat, Vilartolí és un topònim que procedeix del llatí medieval *villare theudolini* (referint-se, “theudolini”, a un nom personal germànic).

24. Cosme Aguiló parla de *potonímia*, en el sentit que és un treball que s'ha de fer a peu, amb els *potons*.

Quan és divertit un topònim? Entre els noms de pobles, veïnats i urbanitzacions, que són els més coneguts i difosos, hi ha topònims peculiars per ells mateixos (i per l'associació que podem fer-ne, sense cap intenció de recerca etimològica, amb altres aspectes de la vida quotidiana) o pel grup que poden formar: Bar, la Cava, Cellers, la Taverna, el Vi Novell, sa Tina, Claret, Tragó, Tabac, Beulaigua i Beuloví; Fals i Falset; Su, Suc i Suquets; Ca l'Avi, l'Àvia Catalana, Can Nebot, l'Infant, Fillol, Muller, els Bessons, Germans Sàbat, les Viudes i el Maset dels Cosins; l'Altrabanda, el Canyet, Ossera i Ultramort; Estaràs, Iran, Remullà, Riuràs, Saneja i Tapis; Queixans i Queixàs; el Calamar, Conill, Cuc, Escorpí, el Gall, la Gavina, la Granota, el Gos, Nyus, el Papagai, els Pavos, la Rata, la Granja, Galliners, Vacarisses i Porquerisses, la Carronya i les Carronyes; les Amèriques, Babilònia, Buenos Aires, Califòrnia, les Malvines, Montecarlo, Monterrey (Park), Niàgara (Parc), Pequín, Saint-Moritz, la Suïssa Catalana, Terranova, Valparaíso; el Condado de Jaruco, el Cortijo, Gaggio-li, el Llac del Cigne, el Meravellós, Nirvana, Oasi, Papalús, Río de Oro, el Sosiego; Collfred, Montfred i Vicfred; Aires del Camp, Brises del Mar, Vent d'Empordà i les Ventoses; Bigues i Parets; Bot i Salt; Vilatenim, Vilavenut, Vila-robau i la Garjola; Malacara, Malacuca, Malmercat i Malpartit; Talltendre i Talltorta; la Blava, Bleda, la Brava, la Cànida, Contrast, Enfesta, Escàs, Fatxes, Gra, Nas, Nosa, Rabioses, Saldet, Son...

A continuació es tractaran casos en què el topònim pot cridar l'atenció per tot o part del seu contingut en relació a les següents peculiaritats: topònims que contenen numerals, topònims amb referències cromàtiques, topònims malsonants i conjunts peculiars.

2.3.1 Topònims de nombres

La presència de nombres (ordinals o cardinals) en els topònims es dona no només en noms de vials o d'equipaments (CEIP 3 d'Abril, Can Moles Dos, Carrer Número 26, Camp de futbol Pere IV-Bilbao, Roc 3 Pitch & Putt Golf, Club de tennis Horta 1912, Séquia Tercera del Canal d'Urgell), casos que es poden esperar en forma de dates, de numeració consecutiva, sinó també en d'altres noms de lloc: Feixa d'Un Cap;²⁵ Dosrius, Dosquers, Pont dels Dos Ulls; Cal Tres, Coll de les Tres Creus, el Suro de les Tres Besses; els Quatre Camins, Can Quatre cases, Creu dels Quatre Evangelis; Cinc Claus, Cinc Aulines, Pi de les Cinc Branques; Can Sis-rals, Rasa dels Sis Gats, els Sis Camins; Setcases, els Set Pins, Setfonts; Camp de Vuit Vessanes, les Vuitenes; Nou Barris, Noufonts, Noucreus; els Deu Ponts, els Deu Roures; Roc de les Onze,

25. El número u és rar en toponímia: no és necessari, no cal especificar-lo, ja s'indica amb el singular. D'acord amb el principi d'excepcionalitat, els topònims tendeixen a donar nom als elements amb característiques que els individualitzen, que els destaquen, i ser-ne un de sol només seria destacable quan se n'esperarien més d'un.

l'Onzè, Suro de les Onze, les Dotzenes, Revolt dels Dotze Apòstols, Roca Dotzena; Camp de Vint, Font del Vint-i-u, Can Vint-i-dos, Fondo dels Trenta Llops, Roca de les Trenta Creus, Corba del Trenta, Can Quaranta, Quarantajornals, els Quaranta Passos, Can Cinquanta de Dalt, Cal Seixanta, Vivendes de Cal Setanta-cinc; Tub dels Cent Ducats, Cobert del Tres-cents, Finca dels Quatre-cents, Can Sis-cents; Cal Milhomes, Milpins, Tanc dels Deumil; Cal Milió, Can Bilió.

A banda dels numerals explícits, hi ha altres topònims que, en origen però amb una evolució que ara els fa menys transparents, es referirien a numeració: Mieres, a la Garrotxa, de *Miliarias*, que sembla que pot derivar de *millium* (mill) o de *mille* (mil); Quart, al Gironès, de *Quarto*, que sembla que es diu així per trobar-se a quatre milles de Girona; Selma, de *Septima*, a set milles de Tarragona.²⁶

Un exemple interessant, que pot esdevenir una mena de compendi de topònims de nombres, es troba a la zona de Montclar, amb els següents noms d'elevacions del terreny: l'U, lo Dos, lo Tres, etc., noms si més no curiosos i infreqüents (sobretot per la regularitat i el patró que segueixen). L'explicació es troba en la construcció (1856-1860) del túnel de gairebé 5 km pel qual el canal d'Urgell travessa la serra de Montclar. Es van perforar tretze pous des de la superfície fins al nivell del canal, pels quals es treia la runa, que s'anava apilant formant petits turons. Aquests turons es denominen: l'U, lo Dos, lo Tres, lo Quatre, lo Cinc, lo Sis, lo Deu, l'Onze, etc. S'alineen quasi perfectament al llarg del recorregut de la mina, de nord (l'U és just al nord de Marcovau) a sud (el Tretze és a tocar de l'entrada sud del túnel).

2.3.2 Els colors de la toponímia

Les referències cromàtiques són abundants a la toponímia de detall, normalment per qualificar un nom i, sovint, per reflectir una característica evident de l'element geogràfic designat. Un color que apareix freqüentment és el vermell/roig: Rojals, Rojalons, Riba-roja, Puig Roig, Roca Vermella, Creu Vermella, Cingles Vermells. També són abundants les referències al color blanc: les Borges Blanques, la Casa Blanca, Tuc Blanc; al verd: Vilaverd, Collets Verds, Pleta Verda, i al negre: Vall Negra, la Punta Negra, Pic Negre. Amb força menys freqüència figuren els topònims relacionats amb els colors bru, blau i groc: Rocabrúna, el Brunet, Torrebrúna, Toll Blau, Estany Blau, Costa Blava, la Font Groga, Groguetes, Cocó Groc.²⁷

26. Un cas equiparable és el de pobles d'Aragó que es diuen, seguint el mil·liari romà, Tierz, Cuarte, Quinto, Sexto (ja inexistent), Siétamo, Utebo, Nueno.

27. Com en qualsevol interpretació, cal tenir present que, de vegades, poden haver-se produït deformacions que poden donar lloc a confusions: per ex., per metàtesi, hi ha casos en què *groguet* pot provenir de *gorguet*.

2.3.3 *Topònims malsonants. Els potònims*

L'objecte d'aquest apartat és el que en Màrius Serra va denominar “potònims” (col·leccions del programa “Connexions” de TV3, novembre de 2001): “topònims malsonants o amb noms curiosos o suggeridors”.²⁸

Cal remarcar que els topònims poden resultar curiosos o malsonants etimològicament o d'aparença. Com ja s'ha dit, que un topònim resulti curiós o malsonant no depèn, moltes vegades, de la seva etimologia o del seu significat real, sinó del context en què se situa, de l'idioma en què s'utilitza i dels coneixements de les persones que els estan dient o que els estan escoltant. Un topònim pot ser considerat malsonant per part dels usuaris simplement per “com sona”, no perquè el seu significat sigui insultant o irreverent.

Els exemples de pobles de Catalunya que se citen a continuació es poden trobar en molts dels blocs i fòrums entorn de noms de lloc curiosos i divertits. Això no obstant, des d'un vessant més professional, la majoria no resulten especialment peculiars o, en tot cas, ho resultarien per altres motius menys primaris; és una lectura més simplista o amb més ànim d'associar els noms a altres significats i altres temàtiques el que els converteix en topònims “divertits”: Berga, Cardona, Cardedeu, Colera, Espolla, Fígols, Matadepera, la Pera, la Pobla de Mafumet, Porrera, Sabadell, Santa Perpètua de Mogoda, Seva, Tremp, Ultramort, Verges.

En general, atrauen l'atenció, tots els topònims que es refereixen transparentment o aparentment a animals: Abella de la Conca (d'abella), Cantallops (de “cantar”? i “llops”), Cabra del Camp (de cabra), Cabrera d'Anoia (de cabra), Cabrera de Mar (de cabra), Cabrils (de cabra), Gratallops (de “gratar” com a deformació de glatar –glatir–? i “llops”), Llobera (de llop), Porqueres (de porc o de pórcia –faixa de terra–?), Tornabous (de “torna”: significat incert, i “bous”), Vacarisses (de vaques), Viladecans (de cans), Viladecavalls (de cavalls), Viladasens (d'ases), Vilademuls (de muls), Vilanova d'Escornalbou (de “corn” –banya– i “bou”).

Però molts poden confondre: Borrassà, que procedeix d'un nom de persona; Portbou, en què bou es refereix a bau: precipici submarí; i d'altres tenen un origen totalment incert, malgrat el que pugui semblar: Borredà, Canovelles, Llardecans, Montgat.

En canvi, d'altres topònims que també deriven de noms d'animals, en ser els seus orígens menys transparents i resultar indesxifrables per a una majoria de la gent, no resulten ni curiosos ni especialment peculiars: l'Armentera (d'*Armentaria*, lloc de bestiar), Arnes (en referència a ruscs d'abelles), Castellans (castell d'ases), Cervera (terra de cérvols), Guils de Cerdanya (d'*Equiles*,

28. Serra cita els següents: Braga (Portugal), Calce (Rosselló), Cogullons (Alt Camp), Río Collon Cura (Argentina), Espolla (Alt Empordà), Fullà (Conflent), Guarromán (Jaen), Jodar (Jaen), Illes Lofoten (Noruega), Riu Merdàs (Ripollès), Sierra del Mugerón (Albacete), Pelotas (Brasil), Porqueres (Pla de l'Estany), Sömmerda (Alemanya), Punta Tetas (Colòmbia), Las Tetas de María Guevara (illa Margarita), Villaviciosa de Córdoba (Còrdova).

estables de cavalls), els Hostalets de Pierola (d'*Apiera minore*, abellar), Piera (d'*Apiaria*, també abellar), Pira (també d'*Apiaria*, abellar), el Pont d'Armentera (d'*Armentaria*, lloc de bestiar), Soriguera (vall de rates o vall de xoriguers), Vilabella (de *Villam Abella*, abella).

A banda dels noms de nuclis, més coneguts, a la toponímia menor de Catalunya es troben molts d'altres noms amb connotacions negatives o amb al·lusions escatològiques, eròtiques, iròniques o pejoratives: el Cagarro del Diable, Illa del Carallot, Portells de la Malaterra, Cingles de Malinfern, Turó de la Mamella, Tossal del Matafrares, los Mugrons, Sac d'Ossos, el Mal de Ventre, el Mal Pas del Diable o Suc de la Dida.

Malnoms, renoms, sobrenoms. Topònims ofensius o despectius

Un malnom és, segons el DIEC, “un sobrenom, a vegades de caràcter pejoratiu, que es posa a algú, pres d'alguna qualitat, d'algun defecte, d'algun vici, etc.”. Un renom, també segons el DIEC, seria equivalent a un sobrenom: “Nom afegit al nom d'una persona, especialment per a distingir-la d'altres del mateix nom”.

En aquest apartat es repassaran sobrenoms (malnoms i renoms) amb caràcter probablement ofensiu que es troben a la toponímia. S'han de tenir presents, però, les següents consideracions:

- a) Caldria poder-se situar en el context temporal i espacial en què es va donar el nom, per valorar si es tractava realment d'un malnom. Alguns casos són clars, no han canviat. D'altres poden haver canviat de context o de significat: “Can Fanga” potser ara semblaria un malnom, una manera de referir-se a la gent de ciutat per tal de ridiculitzar-la; dècades enrere, no hauria tingut aquest sentit. Hi ha topònims que potser en origen eren malsonants però que ara ja no s'identifiquen com a tals, per desús o per canvi de significat del lèxic: migrat, pinxo, gratunya... D'altres, potser ara poden semblar malnoms, però no ho eren en origen: Can Mataporcs (ofici), Can Bova (suau). Alguns topònims poden considerar-se malsonants, però per simple desconeixement: la Bòfia (res a veure amb policia; vol dir cova), Cal Trena (res a veure amb la presó).
- b) És difícil determinar fins on arriba un malnom; depèn de la intenció inicial. Alguns malnoms o renoms poden no sonar especialment malament, però tenir connotacions secundàries o utilitzar-se en sentit figurat. El fet d'utilitzar diminutius, comparacions, destacar determinades característiques físiques, pot respondre a una intenció pejorativa.
- c) En algunes zones de Catalunya, sobretot en terres de l'Ebre i també al camp de Lleida, els malnoms s'utilitzen com a segon nom (com a renom) de les persones i són especialment freqüents en els noms de les cases, per al·lusió als propietaris o als residents.

- d) També es podrien trobar, és clar, molts topònims que inclouen una càrrega positiva: Can Franc, Can Cortès, Cal Bonhome, Can Pere Bonic.
- e) Cal suposar que molts malnoms o topònims malsonants ja no deuen haver prosperat i s'han canviat o deformat abans de poder-se perpetuar. És obvi, també, que molts noms de lloc que contenen malnoms, especialment els oicònims (noms de casa), els deuen haver triat, probablement, persones de fora de la casa.
- f) És difícil establir i documentar quan en un topònim s'està utilitzant expressament un malnom o quan procedeix d'un antropònim (havent perdut ja l'origen d'aquest nom de persona).

Exemples de topònims (triat només d'entre els referits a cases) que, per diferents motius, poden resultar malsonants o poden sonar-nos a befa:²⁹

- Aparença física, defecte o peculiaritat físics: la Pedrera del Lleig, Cal Rebotit, Can Calça-ple, Cal Gras, Cal Gordo, Can Gros, Can Panxampla, Can Panxa-sec, Mas del Sec, Mas del Llarg, Cal Menudet, Cal Xic, Cal Flaquet, Cal Prim, Mas del Xaparro, Mas del Tortet, Mas del Geperut, Ca n'Esguerrat, Mas de Pelleringo, Cal Penjarella, Cal Capxic, el Capllarg, Can Cap-de-bròquil, Mas de Pelon, Mas de Peluda, Masia de la Capblanca, Mas del Xollat, Molí de Cap-pelat, Cal Tenyit, Can Pelat, Cal Pèl-roig, Can Pèl-de-ca, Ca l'Escabellat, Can Perruca, Mas del Gravat, Mas del Pigat, Cal Carota, Can Galtatallada, Cal Carabrut, Can Carafi, Cal Barbut, Cal Mostatxo, Mas de Bocanegra, Cal Sense-orella, Mas del Xato, Cal Nassos, Cal Nas Pelat, Cal Jan Dents, Mas del Morrut, Casa del Colltort, Caseta del Surdo, Mas del Mà Gran, Cal Manco, Can Sis Dits, Cul-de-regilla, Cal Culrodó, Cal Culestret, Masia del Camallarg, Cal Camalligat, Cal Camadall, Cal Garrell, Mas del Guerxo, Mas del Cec, Can Borni, Mas del Mut, Cal Sord, Mas del Coix, Mas del Garrut, Can Peucurt, Cal Quec, Mas del Rogallós, Mas del Mocós, Mas del Suat, Can Lleganya.
- Indicant una acció: Caseta del Fill Mastegots, Cal Gardela, Ca l'Esquitlla.³⁰
- En relació amb la pobresa o la riquesa, la manca o l'abundància: Can Pelagats, Mas del Pelacanyes, Cal Misèria, Can Pobric, Can Besunya, Mas Si-n'hi-queda, Mas de Pocferro, Can Poquet, Cal Poc Oli, Can Poc-esmorzar, Can Poca-roba, Dos Diners, Can Sis-rals, Cal Sastre Barat, Mas del Dinerat, Can Ric, Can Duros, Cal Milionari, Can Rotxild, Can Mal-ric (també podria ser una derivació de l'antropònim Amalric), Xalet de l'Estalvia, Cal Pessetero, Can Gasiva.

29. En la llista següent, no s'inclouen indicacions sobre la localització geogràfica dels exemples que se citen. S'intenta llistar casos possibles (i, de fet, reals), sense analitzar-ne cap de concret; un mateix nom podria procedir d'orígens diferents en diferents llocs.

30. Alguns casos poden semblar erròniament referits a persones. Per exemple "Buida-sacs", que no es refereix a una persona sinó a un vent de sudest, molt calent, que rosteix i fa malbé les collites de blat.

- Indicant ximpleria, bogeria: Mas de la Boja, Mas de Tarumba, el Folló, Mas de Tontaina, Mas de Babau,³¹ Hort de Cinto el Lelo, Mas d'en Burro, Ca la Curta, Cal Tururut, Can Migrat, Can Ruqueries, Can Tanoca, Mas Gamarús (també es podria referir a l'ocell), Mas del Capbuit.
- En relació amb la religió i el pecat: Mas del Relíquo, Mas de les Beates, Cal Parenostres, Cal Missaire, Cal Marededéu, Can Jo-et-fot-de-Déu, Cal Descregut, Can Crema-sants, Ca l'Empenedit, Mas del Perdó, Can Pecedor, Can Dimoni.
- Utilitzant diminutius o despectius: Mas de l'Animeta, Mas de Pauot, Mas del Fatarellut, Mas de Segarreta, Cal Bacinetes, Cal Banyetes, els Americanets.
- Topònims potser escatològics: Mas de Caguera, Mas de Cagabanyot, Can Tifa (també referint-se a una persona amb pretensions però sense fermesa), Can Pixallits (també referint-se a una persona covarda o a partir del nom de la planta?).
- La malaltia i la salut: Mas de Curassana, Mas del Curandero, Sínia d'en Pupa, Can Migranya, Cal Butllofes, Ca l'Espatllat.
- Aparença, manera de comportar-se: Ca l'Estrany, Mas de Fatxenda, Mas del Xulo,³² Cal Pinxo, Can Ferrer Parell d'Ous, Can Milhomes, Mas de la Renegada, Sénia del Ranci, Ca l'Eixut, Cal Tibat, Mas de Cabut, Ca l'Escampa, Ca l'Esquiva, Mas de Paciència, Cal Manso, Cal Cansat, Cal Bleda (improbablement es podria referir a la planta), Cal Tranquil, Can Llàgrimes, Molí de Brama-sacs, Mas del Trist, Can Mandra, Torre de la Peresa, Can Gasarapa, Can Gratunya i Can Gratussa, Can Melindro, Mas de l'Apelagós, Molí de l'Arrupit, Ca l'Arrufat, Mas del Malagana, Can Rondina, Lligamosques, Cal Sisplau, Cal Fúria, Can Reveixí, Cal Ganàpia, Can Titella, Cal Badoc, Can Lleuger, Cal Belluga, Mas de Carnestoltes, Mas del Bullanga, Mas del Xaranga, Ca l'Esgarip, Cal Tabola, Cal Camorra, Can Bullícia, Mas del Baladrer, Can Patolla, Can Xiscle, Cal Seixanta, Cal Pistras, Cal Pinotxo, Can Judes i Can Traïdor, Can Paperina, Can Patusca i Can Pitof.
- Matar i morir: Mas del Matamoros, Mas de Mata-raboses, Matallops (també pot fer referència a una planta), Casalot de Mataocells, Matavaques, Can Mataporcs, Can Matagalls (també pot fer referència a una planta), Cal Mort, Masies de l'Ofegat, Cal Penjat, Ca l'Escanya, Degollats.
- Menjar: Cal Gana, Mas de la Fam, Can Fam-i-set, Mas del Magre, Cal Dejú, Masia del Fartet, Cal Menjapalla, Mas de Cebacrua, Can Paicebes, Mas de Pa-i-faves, Can Pa-i-nous, Can Pa-sol.
- Altres: Cal Bord, Cal Galindaines, Can Pantomima, Can Cremapallers, Cal Bruixa, Mas d'en Garrot, Hostalet del Lladre, Cal Rampinya, Malveí,

31. Curiosament, el Mas de Babau i el Mas de Tontaina es troben, a Tivenys (Baix Ebre), en localitzacions molt properes.

32. Mas de Fatxenda i Mas del Xulo es troben, a Riudoms (Baix Camp), també en localitzacions molt properes.

Can Barrabàs, Cal Desterrat, Mas de l'Escalivat, Mas del Foraster, Cal Perdut, Cal Conco, Mala-sang, Can Vidal de Malcavaller, l'Hostal del Mal Govern, Can Malcasat, Can Patafi, Mas del Xirigotet, Can Tafura, Can Mig-senyor, Mas del Femella, Sènia del Neno, Cal Nosa, Cal Mofa, els Escarnits, Ca l'Homenot, Mas del Bassurer, Mas de Paco el Gitano, Gavatxons, Can Mai-hi-són, Ca la Mare-no-ho-vol,³³ Cal Ianqui, Ca l'Índio, el Parrac, Can Patuleia, Cal Pena, Mas de Caraco, Can Polseguera, Mas de la Por, Can Truges, Cal Pudent, la Pegatera, Cal Cinc Dies, Ca la Pitonga, Masia de la Mamellota, Cal Tetes.

- I, el que es pot considerar com a sùmmum de cruel ironia: l'Agoit del Cec, que dóna nom a una casa de Guimerà (Urgell).

2.3.4 Conjunts peculiars i topònims inesperats

Conjunts peculiars

Hi ha topònims peculiars per estar formats per elements oposats, complementaris, etc.: Can Fam-i-set, Torre del Pa-i-mig, Can Cebes-i-alls, Cal Pa-i-nous, Caseta de Javier Pa-i-figues, Paitrossos, Pas de Marit-i-muller, lo Frare i l'Escolanet, els Alts-i-baixos, Sang-i-fetge, Font de Sal-i-pebre, la Coca-amb-suc, Racó del Pa-i-poc, l'Illa de Pa-i-faves, Vinya dels Plats-i-olles, Creueta del Plata-i-oro, el Cel, el Purgatori i l'Infern, Poc-i-bons.

En altres ocasions, els topònims resulten peculiars per la relació que tenen amb altres noms de lloc que corresponen a elements geogràfics situats en localitzacions properes: Cal Gordo i Cal Sec (dues cases veïnes, avui enrunades, de Peguera, a Fígols, Berguedà); l'Infern, el Purgatori i el Cel (tres masies al terme municipal de Vic, a la zona de Sentfores; o també és el nom d'un paratge de Santa Maria de les Llosses, al Ripollès, on antigament hi havia hagut tres masies amb aquests noms);³⁴ Cal Cristet i Cal Mahoma (cases properes, a Castellsbell i el Vilar, Bages).

Topònims inesperats

Davant de determinats topònims, és gairebé impossible no preguntar-se pel seu origen.

- a) Alguns són inesperats pel lèxic que forma part del topònim que, de vegades, suggereix un origen relativament proper en el temps: Camps de la

33. Proper a Can Jo-et-fot-de-Déu, a Lloret de Mar (Selva).

34. A Torre Pacheco (Múrcia), també es troben propers els topònims Los Infiernos, El Purgatorio i El Limbo.

- Consciència (paratge, Sant Mori-Ventalló, Alt Empordà), Can Saltimbanqui (casa, Sant Pere de Vilamajor, Vallès Oriental), Mas de Simetries (casa, Tivissa, Ribera d'Ebre), el Pla Inclinat (paratge, Cercs, Berguedà), Carretera Simpàtica (vial, Amposta, Montsià), el Singuerlín (barri, Santa Coloma de Gramenet, Barcelonès).
- b) D'altres, per l'estructura: Jo-la-vila, (paratge, Pardines, Ripollès), Masadeta de Sí-senyora (paratge, Batea, Terra Alta), Guarda-si-venes (nucli, Guissona, Segarra).
- c) D'altres, pel significat: Jabalí Enamorado (casa de turisme rural, l'Ametlla de Mar, Baix Ebre), el Joc de Boles (paratge, Forallac, Baix Empordà), el Joc de l'Oca (paratge, el Bruc, Anoia), el Joc de Pilota (paratge, Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, Baix Camp, i també a la Pobla de Lillet, Berguedà) i lo Joc de la Pilota (paratge, la Vall de Boí, Alta Ribagorça), el Sacrifici d'Abraham (pla, Tiana-Badalona, Maresme-Barcelonès).
- d) D'altres, pel seu probable contingut geogràfic i metafòric; sovint, traspuant un cert exotisme: l'Àfrica (paratge, Pujalt, Anoia, i també a Viladecans, Baix Llobregat), los Califòrnios del Ferrer (paratge, Camarasa, Noguera), el Congo (paratge, Aguilar de Segarra, Bages), Cuba³⁵ (paratge, el Pont de Suert, Alta Ribagorça), el Desert del Sàhara (paratge, Sagàs, Berguedà), la Guinea (paratge, Amposta, Montsià), la Plaça de Catalunya (paratge, Marganell, Bages) i el Pirineu de Cal Torrell³⁶ (paratge, Sant Jaume dels Domenys, Baix Penedès), la Sibèria (cim, Jorba, Anoia), Alemanya (paratge, Santa Coloma de Queralt, Conca de Barberà), Canal de Berlín (barranc, la Sénia, Montsià), Illa de Buda³⁷ (illa, Sant Jaume d'Enveja, Montsià), les Filipines (paratge, Viladecans, Baix Llobregat), la França (paratge, Banyeres del Penedès, Baix Penedès, i també a Viladecans, Baix Llobregat), l'Havana (paratge, Sant Carles de la Ràpita, Montsià), les Índies (veïnat, Viladrau, Osona), Prat de Pàdua (paratge, Vallfogona de Balaguer, Noguera), Prat de París (paratge, a Castilló de Tor, el Pont de Suert, Alta Ribagorça), el Porto Fino o l'Illa de Cartago (barris d'Empuriabrava, Castelló d'Empúries, Alt Empordà), el Trajo de Venècia (platja, Lloret de Mar, Selva), Mar Morta (delta de d'Ebre i també a d'altres zones de maresma).
- e) D'altres, pel suggeriment d'una comparació: Gra de Fajol (cim, Setcases-Queralbs, Ripollès), els Frares Encantats (orònim, el Bruc, Anoia), els Plecs del Llibre (orònim, Matadepera, Vallès Occidental), es Pa de Sucre (litoral, Lloret de Mar, Selva) i el Pa de Sucre (cim, Vall de Boí, Alta Ribagorça), el Paller de Tot l'Any (cim, Rellinars-Vacarisses, Vallès Occidental), la Geganta Adormida (cim, Baix Pallars, Pallars Sobirà).

35. Cúber?

36. Ben a prop, es troba una altra partida amb el nom de "la Sibèria".

37. "Buda" es refereix a boga, jonc.

- f) D'altres, perquè resulten molt eloqüents: el Gran Diumenge (paratge, Santa Coloma de Queralt, Conca de Barberà).
- g) Finalment, d'altres per la referència directa que fan a la qüestió de la denominació: lo Nom i Masia del Nom (paratge i casa, Cubells, Noguera), i Camp de Nom (paratge, Alàs i Cerc, Alt Urgell), Tros sense Nom (paratge, Pinós, Solsonès), Coll de la Figuera sense Nom (coll, el Bruc, Anoia), Rasa de Bon Nom i Font de Bon Nom (torrent i font, Bellprat, Anoia), Pont del Mal Nom (pont, l'Escala, Alt Empordà).
- h) I, el més destacable, també per la seva eloqüència: Hostal del Gran Nom (casa i finca, Avià, Berguedà).

2.4 Altres llocs per als noms de lloc

2.4.1 *Quan un topònim passa a ser nom de persona*

Molts topònims tenen el seu origen en antropònims. Això és una característica de la toponímia catalana: es calcula que més d'un 40% dels topònims catalans provenen d'antropònims i molts cognoms (i alguns prenomes) tenen el seu origen en topònims.

En el cas dels prenomes, a casa nostra el cas que freqüentment deriva d'un nom de lloc es relaciona amb marededéus i santuaris: Cinta, Claustre, Queralt, Ares, Farners, Vinyet.

Pel que fa als cognoms, cal només un ràpid repàs a persones conegudes per descobrir que, moltes vegades, els cognoms coincideixen amb noms de pobles i ciutats, tant aquí com en altres llocs. Mirant la guia telefònica de Barcelona, per exemple, no es tarda a descobrir usuaris que es diuen Alarcón, Alcántara, Aranda, Bielsa, Cáceres, Cuenca, Madrid, Pamplona, Sevilla, Soria, Zaragoza, Berna, Narbona, París, Roma, Washington o, fins i tot, Carcassonne.

Pràcticament tots els noms de capitals de comarca de Catalunya es troben representats en un o més d'un abonats. I, si no hi ha cap "pontdesuert", sí que hi ha, en canvi, una bona representació d'altres topònims com Albesa, Altafulla, Biosca, Boldú, Camarasa, Camós, Canet, Capmany, Cardona, Claramunt, Llinars, Meranges, Moià, Mollet, Molló, Pallegà, Sallent, Tèrmens, Tordera, Ulldemolins i Verdú, Maresme, Osona (Ausona), Penedès, Segarra, Urgell i Vallès.

2.4.2 *Quan un topònim passa a ser nom comú*

Un altre tema interessant en relació amb la toponímia recreativa és el que fa referència a noms de lloc que han esdevingut, també, nom comú (molts ja figuren com a entrades de diccionari). Noms de lloc que s'han popularitzat

donant nom a objectes quotidians, menjars, etc.³⁸ Alguns són d'ús internacional; d'altres, local, propis d'un determinat idioma o d'una determinada zona geogràfica.

Es troben en noms de menjars: frankfurt (Frankfurt, Alemanya), sacher (Hotel Sacher, Viena, Àustria), emmental (Emmental, vall de Suïssa), macedònia (Macedònia), i tantes varietats de formatge. A begudes: xampany (Champagne, regió de França), bourbon (comtat de Bourbon, a Kentucky, EUA), cafè (Kaffa, regió d'Etiòpia), moca (port del Iemen), xerès (Jerez, Andalusia), i tantes varietats de vi i destil·lats. Al món de l'esport: marató (Marathon, Grècia), derbi (Derby, Anglaterra), rugbi (Rugby, Anglaterra), telemark (Telemark, Noruega), cristiania (antic nom d'Oslo, Noruega). A roba o a teixits: angora (nom històric d'Ankara, Turquia), biquini (illes Bikini), bermudes (illes Bermudes), astracan (Astrakhan, Rússia), càrdigan (Cardigan, Anglaterra), sisal (Sisal, Mèxic), xeviot (Cheviot Hills, Anglaterra-Escòcia), caixmir (Caixmir, Índia). A colors: magenta (pel vermell de la sang a la batalla de Magenta, 1859, Itàlia), siena (Siena, Itàlia). A instruments, vehicles: cotxe (Kocs, Hongria), baioneta (Baiona, França), bugia (Bougie, Algèria), sedan (Sedan, França). Altres: baguio (huracà, Baguio, Filipines), cafarnaüm (lloc desordenat, fent referència al poble galileu de l'evangeli), colònia (aigua de colònia, Colònia, Alemanya), xarleston (ball, Charleston, EUA), chihuahua (raça canina, Chihuahua, Mèxic).

En altres casos, a partir del gentilici o fent derivacions, també en tots els camps. A noms referits a l'alimentació: búlgar (Bulgària), hamburguesa (Hamburg, Alemanya), lionesa (Lió, França), maionesa (Maó, Menorca), napolitana (Nàpols, Itàlia), parmesà (Parma, Itàlia). Tèxtil i llar: mallorquines (Mallorca), venecianes (Venècia, Itàlia). Ciències de la terra: hercinià (Harz, Alemanya), moldavita (Moldàvia). Esports: xilena (Xile), amazona (Amazones). Altres: berlina (Berlín, Alemanya).

A casa nostra, hi ha alguns exemples d'aquest tipus: un penedès (vi), una berguedana (o maixerina, màquina tèxtil), una catalana (embotit), les arbequines (olives). I, en tot cas, un ús directe més o menys habitual del nom de lloc sense fer derivacions i sobreentenenent a quin tipus d'objecte es refereix: un allella (vi), un arbeca (oli), un borges (oli).

2.4.3 Topònims a frases fetes i a refranys geolocalitzats

Noms de lloc relacionats amb frases fetes

Els noms de lloc protagonitzen també dites i frases fetes que han adquirit un sentit propi i, habitualment, conegudes. El lloc que ha originat la frase feta

38. L'èxit i la popularització d'una paraula depèn molt de la quantitat de persones que la fan servir. En això, la llengua catalana parteix d'una situació d'inferioritat respecte d'altres idiomes que gaudeixen, o que en altres temps han gaudit, de més difusió internacional.

ja no hi és emprat en sentit estricte; la frase s'utilitza sense referir-se necessàriament al lloc concret que s'hi esmenta. Algunes tenen una referència toponímica concreta, d'altres són al·lusives o juguen amb la rima o amb la semblança de paraules; algunes són de coneixement i d'ús més generalitzat, d'altres són d'ús més localitzat:

- a) Referència toponímica concreta, amb algun fet geogràfic, històric, etc. que justifica una dita.

D'ús més general. Exemples:

- *Venir d'Arbeca, Baixar d'Arbeca*, en el sentit de semblar distrets, fora de joc. Sembla que prové del cas del duc de Cardona, amo del castell d'Arbeca, que quan anava a les Corts, a Barcelona, no estava al corrent dels esdeveniments.

També es diu, amb el mateix sentit, *Venir d'Oix i Baixar d'Osor*, per ex.

- *Roda el món i torna al Born*: Tornar a casa després de voltar pel món. Sembla que l'origen es troba en una expressió medieval que s'utilitzava per acomiadar els soldats que anaven a les creuades, per desitjar-los que poguessin tornar a participar als torneigs que es feien al born (plaça del Born).
- *Ser un Cafarnaüm*: Desordre, confusió, caos. Es refereix al poble de Cafarnaüm, a Galilea.
- *Anar-se'n a Can Seixanta, Semblar Can Seixanta, Ser a Can Seixanta*. Aquesta frase s'utilitza per referir-se a un lloc on no hi ha autoritat definida, on tothom fa el que vol. *Anar-se'n a Can Seixanta* té, més aviat, el sentit de destruir-se, arruïnar-se. Hi ha diferents històries per explicar l'origen d'aquesta dita: una fàbrica molt mal organitzada que ocupava els números 18, 20 i 22 del carrer de la Riereta (nombres que sumen 60); un home que tenia molts fills i, quan li demanaven quants, sempre deia que una seixantena, etc. *Semblar Can Seixanta* es va començar a utilitzar per referir-se a desordre i caos. També es diu *Ser a Can Garlanda*.
- *Reus, París i Londres*. Al segle XVIII, Reus tingué un creixement espectacular i arribà a ser la segona ciutat del principat i era un dels tres centres més importants del comerç de l'aiguardent; els altres dos eren París i Londres.
- *Seguir la Seca, la Meca i la vall d'Andorra*. Aquesta frase es refereix a qui coneix (o s'ho pensa) molts llocs. La Seca sembla ser que és un lloc imaginari que s'ha volgut identificar amb el castell de puï d'Olivesa, la Moixella o la Bastida de Ponts, a Sant Julià de Lòria (Andorra), i la Meca també seria un lloc imaginari (també una fortificació) que es vol situar a Ordino. Altres teories situen la Seca al castell d'Ars, a les Valls de Valira.

D'ús més local. Exemples:

- *Fer com les muntanyes de Begur, que pugen i baixen*: Trajectòria que pot fer una persona que està orgullosa d'haver anat a més: també pot tornar

- a menys. Es refereix a les dunes litorals de la zona que, segons el vent, creixen o minven.
- *Entre Tots Sants i Manresa*. Entre Manresa i la partida de Cossos Sants (popularment Tots Sants), a l'oest de Manresa, succeeixen coses inversemblants, impossibles. Hi havia hagut la capella de Tots Sants que es va aterrar a principis del segle XIX i s'hi va construir una creu dedicada a la mateixa advocació. No es coneix ben bé quin esdeveniment va donar lloc a aquesta dita.
  - *Lents com la moleta de Raons*. Es refereix a la masia de Raons, a Gotarta (el Pont de Suert), per la lentitud amb què s'ha de fer el camí per arribar-hi.
  - *Tot s'acaba a la vall d'en Lleres*. D'ús local, a la Cerdanya. A Puigcerdà, el cementiri està situat a la zona coneguda com a vall d'en Lleres.
- b) Referència toponímica utilitzada per la coincidència o per la similitud amb una altra paraula que significa el que es vol donar a entendre a la dita. Alguns exemples d'ús general: *Portar pel camí de l'Amargura* (fer patir, donar mal temps); *Anar a Badalona* (badar); *Ser de Cal Bundanci* (ser ric); *Ser de Ca l'Empentes* (tenir sempre presses); *Ser de Ca l'Escampa* (ser poc estalviador); *Ser de Ca l'Estret* (ser garrepa); *Anar a Sant Cugat* ("colgat"; anar a dormir, colgar-se al llit); *Viure a Sant Just* (passar estreïtors, anar just de diners).
- c) Referència toponímica utilitzada irònicament: *A Ca l'Afartapobres* (s'utilitza de manera generalitzada per referir-se a un lloc on es menja barat).
- d) Referència toponímica utilitzada per la seva rima: *Vés a Sant Cugat del Vallès, que tothom ho anomena i ningú no sap on és* (també es diu referida a d'altres pobles que són "del Vallès" i que rimen bé).
- e) Altres amb motivacions i justificacions diverses: *Quan el mal ve d'Almansa a tots alcança*; *Fer com els ases d'Artà, que en veure el bast ja suen*; *Qui mana a Can Ribot, l'amo o el porc?*; *Anar-se'n a Can Pistras*; *Ser de Cal Pixarelles*; *Semblar Can Penja-i-despenja*; *Anar França endins fins a la Guingueta*; *Molta terra a l'Havana*; *Més val un bon vet a la porta, que un parent a Mallorca*; *Voler mar i Marmanda*; *Mentre Roma consulta, es perd Morvedre*; *Qui ase va a Roma, ase en torna*; *Ser a la lluna de València*; *Semblar Xauxa*.

Refranys geolocalitzats

Els refranys geolocalitzats, d'ús no tan estès tot i en què moltes idees es van repetint per a diferents llocs, tendeixen més a l'exaltació popular, a la ironia, a la rivalitat entre llocs veïns. Moltes vegades són simples rimes que han fet fortuna; d'altres, són d'origen literari, i, en d'altres casos, reflecteixen fets històrics o fets relacionats amb la meteorologia, etc. Són molts nombrosos; gai-

rebé cada poble en té com a mínim un. A continuació es posen alguns exemples: *A Agramunt comerciants i a Tàrrrega comedians; A Albarca no hi aniré més, perquè no tenen rellotge i no saben quina hora és; Gent d'Arbúcies, gent d'astúcies: matavalons!* (el 1714, durant la guerra de Successió, Arbúcies es va aixecar contra el regiment de valons de Felip V); *Ni gent d'Ascó ni vent d'Aragó!; A Barcelona, fins i tot els gossos porten rellotge; Barcelona és bona si la bossa sona; A Terrassa, mala raça; A Sabadell, mala pell; Sant Pol, quina hora és?; Talamanca, Mura i Rocafort, tres poblets de mala mort; Qui no carda a Olot, no carda enlloc; Com el Vallès no hi ha res; Vic, nou mesos d'hivern i tres mesos d'infern.*

2.5 Curiositats estadístiques

2.5.1 *Top ten*. Els topònims més freqüents de Catalunya

Sense tenir en compte la toponímia vial, el topònim que figura més vegades a la toponímia recollida per a tot Catalunya és “les Planes” (459 registres) i, en segon lloc, “la Plana” (440 registres). Segueixen, amb freqüències d'entre 300 i 400 registres i per aquest ordre: “Santa Maria”, “la Coma”, “la Vinya”, “les Comes”, “les Costes”, “Camp Gran”, “Sant Pere”, “la Solana”, “la Devesa” i “la Serra”. Com es pot observar, excepte en el cas de “Santa Maria” i de “Sant Pere”, la resta es tracta de topònims molt descriptius, fet que mostra la notable freqüència d'aquests hagiòtopònims a Catalunya. A més, pel que fa a Santa Maria, si es compten conjuntament totes les vegades que apareix amb aquesta forma o amb algun determinatiu (Santa Maria de Martorelles, Santa Maria de Corcó, etc.), es troben 575 registres i, per a Sant Pere (Sant Pere de Casserres, Sant Pere Màrtir, etc.), 409 registres.

Si hom es fixa només en els noms de masia, el topònim més freqüent és “la Casanova” (amb variants gràfiques: aglutinat i sense aglutinar, amb i sense article), amb 170 registres. A continuació hi hauria “la Caseta” i “el Molí” (amb 92 registres cadascun d'ells), “Can Serra” (86 registres), “la Torre” (73 registres), “Cal Ferrer” (70 registres), “Can Bosc” (62 registres), “Can Puig” (60 registres), “el Puig” (56 registres) i “Can Roca” (55 registres).

2.5.2 *Topònims extrems*. Els topònims més llargs i els topònims més curts

A tall de curiositat, es pot dir que els topònims més llargs de Catalunya registrats a la base toponímica de detall de l'Institut Cartogràfic de Catalunya són, en aquests moments, els que es mostren a les taules següents:³⁹

39. Tant per als topònims més llargs com per als més curts, no es tenen en compte els noms de lloc referits a vials, equipaments, indústries, ni els genèrics sols.

Topònims més llargs

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Element geogràfic	Municipi	Comarca
1	52	les Terrotes de Joan del Moro i de Joanet de Marquet	partida	Maials	Segrià
2	51	el Carrer de Dalt, la Pineda i la Plana de l'Alzina	nucli	Palau-solità i Plegamans	Vallès Occidental
3	50	Muntanya de la Tossa de l'Alzina i Serra de la Mar	serra	Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant	Baix Camp
4	48	Estanyols de la Vall de Sant Miquel de Campmajor	estanys	Sant Miquel de Campmajor	Pla de l'Estany
5	47	Quintans de l'Hostal de la Creu de Sant Bernabé	partida	Ripoll	Ripollès
6	46	lo Comellar Montblanc del Tonet de la Barateta	partida	la Pobla de Cérvoles	Garrigues
	46	Polígon Residencial i Industrial Comte de Sert	nucli	Castellbisbal	Vallès Occidental
7	45	Torrent de la Torre del Cavaller de Lloسلles	torrent	Castellví de Rosanes	Baix Llobregat
8	44	Roca de la Ferradura del Cavall de Sant Marc	cim	la Pobla de Lillet	Berguedà
	44	lo Barranc del Monarco del Tomaset de Gibert	partida	la Granadella	Garrigues
	44	Casilla de la Carretera de l'Hostal del Llop	casa	les Borges Blanques	Garrigues
	44	el Carrer de Baix i la Plana de Can Periquet	nucli	Palau-solità i Plegamans	Vallès Occidental
	44	Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou	barri	Barcelona	Barcelonès
	44	Torrent del Sot de la Casanova de Vallfornès	torrent	Tagamanent	Vallès Oriental
	44	Plans del Termenat de la Casa Nova de Sangrà	pla	Pinell de Solsonès	Solsonès
9	43	Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura	municipi	Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura	Baix Empordà
	43	la Sort de Vencills de Císqet de Ramondeta	partida	Almatret	Segrià
	43	Barranc de les Costes de les Coves del Roig	torrent	Àger	Noguera
	43	Cabana de la Planta del Pont d'Àger de Xixí	casa	Àger	Noguera
	43	Font de la Mancomunitat Montserrat-Guilleries	font	Arbúcies	Selva

(Continua)

Topònims més llargs

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Element geogràfic	Municipi	Comarca
9	43	Casetes de la Carretera Vella de les Preses	veïnat	Olot	Garrotxa
10	42	Costa-Cunit-Castellet Sector Trencarroques	veïnat	Castellet i la Gornal	Alt Penedès
	42	Serrat de Font de la Moixeta de Vilafranca	serra	Tremp	Pallars Jussà
	42	Obaga de la Planta del Pont d'Àger de Xixí	paratge	Àger	Noguera
	42	Obaga de la Pinassa de les Quatre Branques	paratge	Castellolí	Anoia
	42	Torrent de Can Bonastre de Santa Magdalena	torrent	Piera	Anoia
	42	lo Terme de Riba-roja d'Agustí Montserrat	partida	Riba-roja d'Ebre	Ribera d'Ebre

Noms de municipi

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Comarca
1	43	Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura	Baix Empordà
2	30	el Pont de Vilomara i Rocafort	Bages
3	27	Sant Esteve de Palautordera	Vallès Oriental
	27	Santa Maria de Palautordera	Vallès Oriental
4	26	Sant Joan de les Abadesses	Ripollès
	26	Sant Fost de Campsentelles	Vallès Oriental

Noms d'altres nuclis de població

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Municipi	Comarca
1	51	el Carrer de Dalt, la Pineda i la Plana de l'Alzina	Palau-solità i Plegamans	Vallès Occidental
2	46	Polígon Residencial i Industrial Comte de Sert	Castellbisbal	Vallès Occidental
3	42	Costa-Cunit-Castellet Sector Trencarroques	Castellet i la Gornal	Alt Penedès
4	41	les Cases de la Mare de Déu de Montserrat	l'Arboç	Baix Penedès
5	40	Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes	Os de Balaguer	Noguera

Noms de cim:

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Municipi	Comarca
1	44	Roca de la Ferradura del Cavall de Sant Marc	la Pobla de Lillet	Berguedà
2	40	Cap de la Costa de la Pobla de Massaluca	la Pobla de Massaluca – Riba-roja d'Ebre	Ribera d'Ebre – Terra Alta
3	39	Turó de la Casilla de l'Hostal del Llop	les Borges Blanques	Garrigues

Noms de casa:

Posició	Nombre de caràcters	Topònim	Municipi	Comarca
1	41	Mas de la Vall d'Anoguers de Miquel Daura	Flix	Ribera d'Ebre
2	40	Mas de l'Antònio de la Torre de Frauques	Tivissa	Ribera d'Ebre
	40	Mas del Bateà de les Corbes de Sant Joan	Caseres	Terra Alta

Força lluny dels casos que es poden trobar arreu del món:

- Krungthepmahanakornamornratanakosinmahintarayutthayamahadilokphopnopparatrajathaniburiromudomrajaniwesmahasatharnamornphimarnavatarsathitsakkattiyavisanukamprasit, a Tailàndia, que és el nom de Bangkok en tai. Tot i que compta amb 185 caràcters, no és reconegut pel llibre de rècords Guinness com el topònim més llarg del món, perquè no s'utilitza actualment de manera habitual per la gent del lloc. Molts tailandesos en diuen, només, Krung Thep (ciutat dels àngels). El topònim complet significaria, aproximadament: la ciutat dels àngels, la gran ciutat, la ciutat joia eterna, terra suprema inconquerible de la gran divinitat immortal Indra, capital reial de nou gemmes nobles, la ciutat plaent, amb molts i grans palaus reials i paradisos divins per a la deïtat reencarnada Vixnu, donada per Indra i construïda pel déu Vixnukarn.
- Segons el llibre Guinness, el nom més llarg és el maorí Tetaumatawhakatangihanga koauaotamateaurehaeaturipukapihimaungahoronukupokaiwhenuaakitanaorahua, amb 93 caràcters, que dona nom a una muntanya de Nova Zelanda, en ús general tot i que normalment abreujat com

a Taumata. Significa, més o menys: el cim de la muntanya on Tamatea, l'home dels grans genolls, conegut com a devorador de terra, va baixar, va pujar, va engolir les muntanyes, mentre tocava la flauta a la seva estimada.

- Amb 66 caràcters, hi havia Gorsafawddachaidraigodanheddogleddolon-penrhynareur draethceredigion, que donava nom a una estació de tren gal·lesa i que, significa, aproximadament: l'estació de Mawddach i les seves dents de dragó a la carretera Penrhyn del nord a la platja daurada de la badia de Cardigan. Però ara ja no s'utilitza aquest nom; després d'un intent per entrar al llibre dels rècords amb aquest nom tan llarg, es va tornar a l'original, més simple: "*Golf Halt*".
- A continuació, es trobaria el topònim gal·lès Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndro bwlilllantisiliogogoch, amb 58 caràcters, que dona nom a un poble del nord de Gal·les i que significaria, més o menys: l'església de Santa Maria en el forat de l'avellaner blanc prop d'un ràpid remolí i l'església de Sant Tisil prop de la cova roja.

Pel que fa als topònims més curts, a Catalunya trobem, amb 3 caràcters:

- Municipis i/o caps de municipi: All (Cerdanya), Alp (Cerdanya), Bot (Terra Alta), Das (Cerdanya), Ger (Cerdanya), Les (Val d'Aran), Pau (Alt Empordà), Vic (Osona).
- Altres nuclis de població (pobles, veïnats): Ars (les Valls de Valira, Alt Urgell), Bar (el Pont de Bar, Alt Urgell), Boí (les Valls de Boí, Alta Ribagorça), Bor (Bellver de Cerdanya, Cerdanya), Cuc (Anglès, Selva), Gra (Torrefeta i Florejacs, Segarra), Jou (la Guingueta d'Àneu, Pallars Sobirà), Lió (Banyoles, Pla de l'Estany), Nas (Bellver de Cerdanya, Cerdanya), Oix (Montagut i Oix, Garrotxa), Olp (Sort, Pallars Sobirà), Pià (Navès, Solsonès), Pol (Sant Bartomeu del Grau, Osona), Sas (Sarrocà de Bellera, Pallars Jussà), Son (Alt Àneu, Pallars Sobirà), Tor (Alins, Pallars Sobirà; i també a la Tallada, Baix Empordà).
- Noms de casa: Age, Buc, Gar, Got, Nau, Oms, Pol, Riu, Ròt.
- Altres (orografia, paratges): Coc, Gol, Jou, Lia, Meà, Mur, Oms, Oró, Ose, Pan, Pos, Pui, Rap, Riu, Roi, Ros, Rou, Rus, Sit, l'U, Vià, Xeu.

I, amb 2 caràcters, els topònims més curts de Catalunya són els que donen nom als nuclis de població següents: Pi (Bellver de Cerdanya, Cerdanya; i també un barri de Reus, Baix Camp) i Su (Riner, Solsonès).

Al món es poden trobar topònims encara més curts: Amb un sol caràcter, Å (a les illes Lofoten, Noruega) i Y (a França, al departament de la Somme, prop d'Amiens). Å és un poble de pescadors, de 150 habitants, que es troba a la desembocadura d'un riu; Å és una forma antiga per denominar, en noruec, un riu petit. El lloc conegut com Y, que actualment te només uns 30 habitants, es troba documentat l'any 1050 com a *Villa Iei* i el 1200 com a *Hy*; vol dir

“aquí, un poble” (no especifica quin; normalment aquest tipus d’estructura s’acompanyaria d’un antropònim, però en aquest cas particular, no); al final, ha evolucionat a Y.

Conclusions

Hi ha molts camps relacionats amb els noms de lloc que serien susceptibles de ser objectes d’aquesta aproximació recreativa: la toponímia en els escenaris fantàstics, els llocs que han estat batejats a partir d’un topònim literari, la toponímia a altres llocs de l’univers (la lluna, mart), renoms toponímics, etc.

La toponímia recreativa no és una “altra toponímia”, sinó una perspectiva més per a observar-la, per a analitzar-la però, sobretot, una perspectiva molt adient per a explicar-la i divulgar-la i, a través seu, fomentar l’interès pel coneixement de l’entorn.

Referències

- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1926-1968). *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- CASELLAS I PORCAR, M. (1994). “El Penedès durant la dominació sarraïna: toponímia i història”. *Miscel·lània Penedesenca* [El Vendrell], p. 249-270.
- COROMINES, Joan; [et al.]. (1989-1997). *Onomasticon Cataloniae*. 8 vol. Barcelona: Curial.
- DOMINGO I FRANCÀS, Carles (1997). *Els noms de les formes del relleu*. Barcelona, Societat d’Onomàstica-Institut Cartogràfic de Catalunya.
- GARCÍA PÉREZ, Guillermo (2006). “Redundancia toponímica (España y Portugal)”, *El nuevo miliario* [Madrid], núm. 2, p. 44-56.
- INGLÈS RAFECAS, Josep M. (1978). “Peculiaritats qualificatives d’alguns topònims penedesencs”. *Miscel·lània Penedesenca* [El Vendrell], p. 29-44.
- LLEONART, Assumpta; (2008). “Conèixer l’entorn a través de la toponímia”. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 65, p. 269-280.
- MORAN, Josep; BATLLE, Mar; RABELLA, Joan Anton. (2002). *Topònims catalans. Etimologia i pronúncia*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. (2003). Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- MORAN, Josep; (2006). “L’article en els topònims: teoria i pràctica”. A: *Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística* (2005). Palma: Universitat de les Illes Balears, Servei Lingüístic, p. 65-89.
- MOREU-REY, Enric (1981). *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Barcelona: Editorial Millà.

- MOREU-REY, Enric (1982). Els nostres noms de lloc. Palma de Mallorca, Editorial Moll.
- SANS URGELL, Joan; RULL, Xavier; (2007). "El funcionament de la Comissió de Toponímia d'Andorra". A: Jornada Toponímia cartogràfica. Tendències actuals i futures, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, 18 de maig de 2007.
- VENY, Joan; (2006). "Cap a les arrels dels nostres noms de lloc". A: *Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística (2005)*. Palma: Universitat de les Illes Balears, Servei Lingüístic, p. 11-25.